

PLATON

TIMAIOS ¹

Dermed gjenstår [utenom smak, lukt og hørsel] en fjerde art av det vi fornemmer (*genos hemin aistetikon*) som vi må inndele (*dielestai*), siden den består av mange mangfoldigheter. Vi kaller dem «farger» (*chroas*), en flamme som flyter ut fra hvert legeme (*floga ton somaton*) og hvis deler forholder seg til synet (*opsei symmetra*) slik at de kan fornemmes (*aistesin*).

Hva synet angår, så har vi tidligere talt om årsaken (*aition*) til at det blir til, og nå er et på tide å si noen fornuftige ord (*epieikei logo*) om fargene.

De av disse delene som blir brakt frem slik at de faller i synet, er dels mindre (*helatto*) eller større (*meiso*) enn synets deler, eller de er fullstendig lik (*isa*) dem. Det som er likt, fornemmes ikke, og vi kaller det gjennomskiktig (*diaphanè*). Men gjennom det mindre blir synet oppdelt (*diakrinein*), gjennom det større samlet (*synkrinein*), og begge er beslektet med det varme (*thermois*) og det kolde (*psychrois*), som virker på huden, det sure, som virker på tungen og det brennende, som vi også kaller “bittert”.

Gjennom det hvite (*ta te leuka*) og det sorte (*ta melana*) oppstår nettopp slike virkninger, som viser seg for en annen sans, men av samme årsaker (*tas aitias*). Derfor kan det sies at gjennom det hvite blir synet oppdelt (Goethe: frigjort), gjennom det sorte samlet.

Men en spissere stråle (*oxyteran phoran*) (Goethe: livligere drift) og en annen art av ild som støter mot synet, deler det opp (Goethe: ”frigjør synet”) helt frem til øyet (*ophthalmon*), og idet den med makt gjennomtrenger og smelter øyets utganger (*diexodous*), utskilles et ildaktig vann (*pyr kai hydor*), som vi kaller «tårer». Når nå den indre ild styrter ut som en lynstråle, og den ytre ild trenger inn og slukner i fuktigheten, blir vi blendet av de forskjelligste (*pantodapa*) farver som oppstår gjennom en slik motsatt virkning, og det som denne virkningen skriver seg fra, kaller vi “lysende” (*lampron*) eller “strålende” (*stilbon*). Men en midlere art av ild (*pyros genos*) som når frem til øyervesken og forbinder seg med den, frembringer riktignok ingen glans, men fordi øyets fuktighet forbinder seg med denne ilds lys, oppstår en blodrød farve som vi kaller “rødt” (*erythron legomen*).

Det lysende blandet med rødt og hvitt frembringer så det gule (*xanthon*).

Men etter hvilket mål (*metron*) dette oppstår, ville ingen, selv om han innså det (*ei tis eidein*), driste seg til å uttale (*to legein*), for han ville hverken være i stand til å utsi det nødvendige (*ton eikota logon*) [en streng lovmessighet] eller det sannsynlige [en billedlig forklaring].

Rødt blandet med svart og hvitt gir purpur (*alourgon*).

Når denne blandingen brennes, slik at det svarte blir overveiende, oppstår (*orphnion*) [Goethe: strålende fiolett].

Det brunrøde (*pyrron*) oppstår når gult og grått blandes, det grå (*phaion*) når hvitt og svart blandes.

Av hvitt og gult oppstår det bleke (*ochron*). Når det strålende kommer sammen med hvitt og faller på rent svart, blir den (mørke) blå farven (*kyanoun*) fullendt. ²

¹ Denne norske oversettelsen av Timaios (67C-67D) bygger dels på Goethes oversettelse i ”Geschichte der Farbenlehre”, dels på en nyere utgave av Schleiermachers oversettelse. Enkelte av urtekstens greske uttrykk er satt i parentes, med tanke på at de kan ha sprog- og kulturhistorisk interesse.

² Goethes tolking av *kyanoun* (vårt ”cyan”) som “blått” er ikke uproblematisk.. Det er usikkert om grekerne hadde et alminnelig abstrakt ord for blått. Det samme gjelder tidlig italiensk. ”Ultramarin” er ikke en abstrakt

(Mørke)blått blandet med hvitt skaper lyseblått (glaukon).

Brunrødt og sort gir løkfarve (*prasion*).

Ut fra dette gir det seg hvilke blandinger som ligger til grunn for de andre farvene , og vi har oppnådd en billedlig fremstilling (*eikota mython*).

Men hvis noen ville undersøke dette ved å gjøre en praktisk prøve, viser det bare at han mangler innsikt i forskjellen mellom den menneskelige og den guddommelige natur (*physis*). For Gud er rik nok på viten og evne til å kunne blande mange til én og atter løse én opp i mange (*dialyein*); men mennesker er verken i stand til det ene eller det andre, nå eller noen gang i fremtiden.³

farvebetegnelse, men en henvisning til at stoffet hører hjemme ”bortenfor havet”. Hos Homer beskrives himmel og hav aldri som blått, men med sjelelige nyanser, som “opprørt” etc. Derimot beskrives havet som vinrødt” eller som “purpurhavet”, og det er mulig at denne betegnelsen går tilbake til sanskrit hvor den står for “skiftende”. *Kyanoun* knyttes i enkelte sammenhenger til en glinsende, blåsort hårfarve som kjennetegnet visse skytiske folkegrupper, og som grekerne var meget svake for.

³ Ut fra denne fremstillingen er det blitt hevdet at Platon bygger på fire grunnfarver: sort, hvitt, rødt og glans.